

tentia per modum formæ proprie actuantis et informantis illam. Dico autem per se, nam aliquando contingit objectum, quod intelligitur esse actum vel habitum ipsius intellectus, qui unitur potentiae proprie, per modum formæ. Sed hoc convenit illi quatenus est qualitas mentis non per se, ac præcise quia objectum intelligibile actu est. Unde potest dari aliquod objectum huiusmodi, quod sit substantia, vel res alia extrinseca intellectui, quæ ex se non habeat informare intellectum. Quando ergo res potest aliter per se ipsam conjungi intellectui in ratione objecti intelligibilis, non oportet, illam unionem esse per modum formæ proprie informantis, sed per modum principii juvantis intellectum ad intelligendum.

9. Atque ita est intelligendus D. Thomas 1 p., q. 12, art. 2, ad 3 et 3, contra Gentes, cap. 51. Quamvis Cajetanus et Thomistæ longe aliter videantur hoc explicare. Distinguunt enim duplicem unionem, seu informationem, seu duplicem actuandi modum, scilicet in esse reali vel in esse intelligibili, dicentes objectum ipsum, v. g., essentiam divinam, si per se conjungatur potentiae, quamvis non uniatur illi per modum formæ naturalis in esse reali, tamen necessario debere uniri in esse intelligibili, ita ut vere constituat intellectum in actu primo per modum formæ intelligibilis. Sed interrogo, quæ, vel qualis sit unio hæc in esse intelligibili: aut enim est vera et formalis, et realis unio, quæ ordine naturæ antecedit inter potentiam, et objectum ante actum intelligendi vel non. Si dicatur hoc secundum, tollitur quæstio, quia si non est realis unio, nihil esse potest præter id quod diximus: sic enim uniri in esse intelligibili, nihil aliud erit quam simul conjungi, tandem duo principia subordinata ad efficiendum unum actum intelligendi.

10. Si vero dicatur primum, impugnari potest, tum quia nova unio realis non est sine novo modo, vel mutatione reali in altero extremorum, hic vero neque in essentia divina hoc reperiri potest, ut per se constat neque in intellectu, ut ipsi fatentur, nam præter lumen gloriæ nulla alia mutatio, vel modus ponitur in intellectu in actu primo et quatenus antecedit visionem, nec facile potest fingi aut explicari talis modus. Deinde, quia omnis unio realis terminatur ad unum reale compositum, ex intellectu vero, et essentia divina non componitur unum ens reale, quia neque una substantia, neque unum accidens, neque unum aliquod esse, neque divina essentia communi-

cat suum esse increatum intellectui, neque e contrario. Denique unio realis inter duo non intelligitur sine aliqua vel causalitate mutua, vel saltem dependentia reali in existendo, vel subsistendo: nihil autem horum reperitur inter essentiam divinam et intellectum. Igitur, si contingat objectum per se conjungi potentiae ad causandam intellectionem sui, tota illa conjunctio intelligi debet in ordine ad efficientiam, ergo solum potest ibi intelligi intima propinquitas et indistantia entitatum, inter objectum et potentiam cum subordinatione ad agendum eundem actum. Et tunc dicitur constitui in actu primo intellectus per ipsum objectum sibi unitum, non quia proprie objectum actuet, vel informet seu constituat intellectum in aliquo vero, et reali esse, sed solum, quia ita assistit intellectui, ut compleat activitatem ejus et sufficienter illum determinet ad talem actionem. At vero quando objectum unitur potentiae per speciem, ipsa quidem species vere unitur, ut forma informans, objectum vero per illam unitur potentiae tanquam agens per semen suum vel per instrumentum, sicut movens unitur mobili per impetum vel generans passo per semen, quæ unio non est aliquid distinctum ab ipsa specie, ejusque efficacia.

11. *Quartum munus.*—Circa quartum de efficacia est longe quæstio inter philosophos: Ego autem suppono id, quod probabilius est speciem dari, ut cum intellectu efficiat intellectionem loco objecti, quia seclusa hac efficientia, nulla probabilis ratio, vel necessitas fingi potest ad ponendas has species. De qua re legi potest D. Thomas supra, 1 p., qu. 56, art. 1 et 1, contra Gentes, cap. 51, et sequentibus. Scotus in 1, d. 3, q. 7, et in Quodl., q. 15, Albus, in Summa de homine, p. 2, tract. de Sensib. et Capreolus in 1, d. 35, q. 1, conclus. 1, et ad argumenta contra illam. Et videtur esse sententia Augustinus, l. 9, de Trinitate, c. 12, dicente, ab objecto et potentia oriri cognitionem.

12. *Quintum munus.*—Circa quintum de representatione solum nunc dico, hanc representationem non esse ita concipiendam, vel fingendam, ac si in specie ipsa esset similitudo aliqua formalis, vel imago depicta ipsius objecti. Quia hoc nec potest concipi sine convenientia aliqua et unitate formali, ut de verbo postea dicam, neque hic est ulla necessitas hoc fingendi: tum quia species solum est veluti semen et instrumentum, in quo sufficit virtualis assimilatio: tum etiam quia tota vis re-

presentandi in specie ponitur propter actum secundum neque aliunde colligi potest, neque nos experimur illam nisi in ipso actu secundo: ergo non est necesse esse majorem similitudinem, vel representationem in specie, quam in ipso actu. Quod optime videt Scotus, loco citato, et Ferrarius 1, contra Gentes, cap. 53. Unde quod Paludanus et aliqui Thomistæ dicunt, actum non representare, sed supponere presentiam objecti per speciem factam et tendere in objectum representatum per speciem: non recte dictum est, quia intentionalis representatio, quæ potest esse in mente, proprie et actualiter est in ipso actu, ut ipsa etiam experientia docet: nam cessante actu nullam effigiem, vel idolum objecti experimur in anima, unde si aliquo modo experimur species, maxime est, quia postquam cessamus ab intelligendo, possumus iterum actum formare et representare objectum ex vi interni principii conservati in animo, quod est signum aliquod, semen ejus relictum esse in mente, quod est principium illius actualis representationis. Hæc igitur representatio fit in genere causæ formalis per ipsum actum, species vero solum dicitur representare, quatenus est principium constituens intellectum in actu ad efficiendam huiusmodi actualem representationem.

13. *Sextum munus speciei intelligibilis.*—Circa sextum, quod est determinare potentiam, facile ex dictis intelligitur, hanc determinationem in actu primo esse, aut per modum principii formalis et informantis, si fiat per propriam speciem, aut per modum principii complementis activitatem ad talem speciem actus et hac ratione quasi specificantis ex parte principii. Non vero proprie ex parte termini, quia species impressa non comparatur per modum objecti terminativi, in quo fiat visio, ut suppono ex libris de anima. Unde etiam species non determinat potentiam in aliquo alio genere causæ, ut patet discurrendo per singula.

14. *Prima conclusio.*—His positus, dico primo: Non implicat contradictionem divinam essentiam per se ipsam, ut objectum intelligibile uniri intellectibus beatorum ad efficiendam immediate visionem beatam, absque interventu speciei intelligibilis impressæ. Hæc assertio, ut dixi, est D. Thomæ, et communis et in illam inclinat Scotus, 2, d. 3, q. 9. Hæc autem assertio non solum est ita intelligenda, ut hoc non repugnet fieri multiplicando miracula et supplendo per omnipotentiam omnem

efficientiam objecti et speciei, hoc enim facillime ostendi posset, ut ex dicendis patebit, non est tamen satis ad id quod intendimus. Intelligitur ergo assertio, quod hoc non repugnet fieri, servato aliqui connaturali ordine concipiendi verbum mentis ex objecto et potentia. Sic ergo probatur hæc sententia a D. Thomæ, quia divina substantia est objectum maxime intelligibile in actu et in illo ordine est actus purissimus, absque ulla admixtione potentiae, ergo potest per se ipsum uniri intellectui ad intellectionem sui, ergo non est simpliciter necessaria species creata. Quia hæc tantum requiri solet propter absentiam, vel impotentiam objecti intelligibilis. Secundo declaratur, quia nulla est repugnantia, aut enim oriretur ex causalitate formali, quam species, seu objectum habere debet circa intellectum, constituendo illam in actu primo: aut ex causalitate effectiva, sed ex neutro capite oritur, ergo.

15. Circa priorem partem multa dicunt Thomistæ de unione essentiae divinæ cum intellectu in esse intelligibili, ratione cujus potest supplere illud munus speciei absque propria et formali causalitate, per aliud genus ineffabilis unionis: sed, ut supra dixi, hic non potest intelligi alia unio, nisi conjunctio duorum principiorum et sufficiens subordinatio ad eundem actum efficiendum, neque est aliquid quod nos cogat ad aliam unionem asserendam. Neque enim hæc ineffabilia mysteria asserenda sunt, sine fundamento cogente. Diximus enim supra actualitatem, seu determinationem potentiae ab objecto per accidens, seu per occasionem, ut sic dicam, fieri per inhæSIONEM aut veram informationem, quia per se solum requiritur concursus objecti sufficienter applicati. Quod, exemplo videre licet in angelo cognoscente se ipsum, per suam substantiam (quam opinionem nunc suppono ut probabiliorém: nec enim omnia exempla probanda ubique sunt, præsertim cum constet saltem esse probabile) ibi ergo substantia angeli se intelligentis sufficienter determinat intellectum ejus et dici potest constituere illum in actu primo ad intelligendum, non formaliter actuando illum, sed complendo cum illo unum principium proximum totale actionis.

16. *Objectio.*—*Rejicitur.*—Dices, quamvis substantia non inhæreat intellectui angeli, tamen intellectus inhæret substantiæ et ex hoc capite intelligi potest inter ea unio sufficiens ad intellectionem: at vero in presenti nec Deus inest intellectui beati, neque e contrario.

Respondetur illam inhætionem non esse necessariam ad efficientiam ut sic. Sed in creatura fortasse est necessaria aliqua similis conjunctio, propter imperfectionem ejus uti possint illa duo principia esse subordinata et per sit conjuncta in ordine ad eandem actionem. At vero Deo tribuendum est id quod est perfectionis in creatura, seclusis imperfectionibus, concurrere autem ad actum intelligendi per modum objecti intelligibilis et per se adesse potentia et subordinare illam sibi in ordine ad eundem effectum, totum hoc est perfectionis et potest recte intelligi sine imperfectione inhærentia, vel informationis, ergo ex hoc capite hoc non repugnat. Et hanc doctrinam insinuavit Cajetanus, 1 part., quæst. 12, art. 2, in quadam prima solutione, quamvis illam non probet, eam tamen videntur sequi Scotus et Ferrarius et illi etiam favet Scotus in 1, dist. 3, quæst. sexta, quamvis eum impugnet Cajetanus, 1 parte, quæst. 79, art. 2.

17. *Opinio Thomistarum. — Refellitur. — Prima assertio.* — Circa secundum caput de efficientia varia etiam dicunt Thomistæ: nam quidam eorum licet affirmant Deum supplere vicem speciei, nihilominus negant Deum posse supplere et conferre illam efficientiam, quam solet dare species intelligibilis, quia in tali efficientia species est veluti instrumentum intellectus, qui illa utitur. At vero essentia Dei non potest hoc modo subjici, seu subordinari intellectui, ut ita dicam, esset enim magna imperfectio. Et ideo hi auctores dicunt essentiam divinam supplere vicem speciei, quantum ad unionem objecti cum potentia, non vero quantum ad efficientiam: sed hanc totam tribunt lumini gloriæ, quod tamen negant esse speciem intelligibilem Dei. Sed hanc doctrinam existimo divo Thomæ contrariam et involventem repugnantiam. Primum patet, nam divus Thomas, 1 part., quæstione duodecima, articulo secundo, ad ultimum et tertium, contra Gentes, capite 11 et in 4, distinct. 49, quæst. 2, art. 2, ad. 8, et in corpore, docet, essentiam divinam esse, quod beatus intelligit et quo intelligit et supplere totam rationem speciei, quoad omnem concursum objecti. Secundum patet, quia seclusa efficientia nulla relinquatur necessaria unio objecti cum potentia, quæ ad intellectionem conferat per modum actus primi. Quia ut ostendimus, unio formalis ibi nulla est, sed tantum potest intelligi conjunctio quadam in ordine ad eandem actionem. Item quia objectum duplicem habitudinem potest habere ad actum, scilicet, prin-

cipii et termini, seclusa autem efficientia, excluditur habitudo prima et consequenter ratione illius non est necessaria unio, neque quoad hoc est aliquid, in quo objectum suppleat rationem speciei. Habitudo autem termini, neque convenit speciei intelligibili, ut sic, neque per se requirit unionem, sed solum quod objectum in se et prout in se est videatur. Ergo repugnat dicere, quod essentia divina nihil efficiat ut objectum et quod uniatur potentia ad supplendam vicem speciei.

18. Præterea repugnat etiam dicere hanc totam efficientiam convenire lumini et illud non esse speciem, vel saltem habere vicem ejus. Nam per speciem solum intelligimus quamdam qualitatem, quæ præbet potentia activitatem quamdam ad actum, necessariam ex parte objecti. Item quia hæc activitas objecti necessaria est in actu intelligendi ut sic: ergo etiam in visione beata: ergo si Deus non præbet illam per se ipsum, sed per qualitatem, quam per modum actus primi ad hoc munus substituit, quæ qualitas est ipsum lumen, necesse est fateri, ipsum lumen esse speciem, quia est veluti semen seu instrumentum objecti ad actum efficiendum: ergo repugnantia est negare speciem creatam et hoc munus tribuere lumini.

19. Alii ergo concedunt, Deum per se efficere hujusmodi actum, non tamen immediate per substantiam suam tanquam objectum actu intelligibile, sed per voluntatem per infinitam potentiam, qua operatur alios effectus. Sed licet verum sit, Deum posse hoc modo supplere efficientiam objecti non solum in intellectu respectu visionis suæ, sed etiam respectu aliorum objectorum, imo etiam in sensibus, quia Deus ut prima causa potest supplere efficientias causarum secundarum, ubi non involvitur specialis repugnantia, quæ hic nulla apparet; nihilominus hoc in præsentia non sufficit, quia ille modus operandi Dei et supplendi efficientiam objecti et miraculosus est, et præter naturam rerum. Quia ex natura rei objectum esse debet causa proxima actus, per se, vel per speciem: ergo si Deus ut objectum non posset per se influere, deberet infundere speciem, ut actus connaturali modo fieret. Sicut infra etiam dicemus, posse Deum ut causam supremam supplere efficientiam luminis, et nihilominus lumen esse necessarium ad connaturalem modum agendi.

20. *Resolutio.* — Dicendum ergo est præter concursum Dei ut causæ primæ, posse etiam influere in actum videndi per modum principii

proximi connaturalis illi actui ex parte objecti et hanc efficientiam dari immediate per substantiam divinam, libere applicatam per voluntatem. Probatur, quia Deus est perfectissimum objectum intelligibile in actu, ergo convenit illi quicquid est perfectionis in tali objecto, ergo et posse efficere visionem sui in ratione objecti, nam hoc perfectionis est: et nullam habet admixtam imperfectionem Deo repugnantem. Minor propositio probatur, quia in efficientia, ut sic, nulla est imperfectio et ideo dicitur Deus posse supplere causam efficientem, quia hoc ex perfectione convenit. Nec vero in tali efficientia fingi potest specialis imperfectio. Quæ enim afferebatur, quod divina essentia subordinaretur in agendo intellectui creato, nulla est: species enim intelligibilis, quia est accidens intellectus, potest illi subordinari: objectum vero ipsum intelligibile, in quo illa virtus efficiendi est altiori modo, non est necesse ut subordinetur intellectui, sed potius potest ipsum objectum habere subordinatum sibi, sicut angelus intelligens suam substantiam, habet sibi subordinatam vim intellectivam. Maxime, quia in præsentia Deus, qui videtur, est principalis auctor hujus visionis et utitur intellectu creato tanquam instrumento, cui conjungit substantiam suam, tanquam objectum ad efficiendam visionem.

21. *Secunda conclusio. — Ratio responsum rejicitur.* — Secundo dicendum est, videri Deum a beatis sine interventu speciei intelligibilis creatæ, Deo ipso proxime per suam substantiam concurrente. In hoc sequimur opinionem D. Thomæ fere communi theologorum consensu jam receptam, nam præter eos, qui putant, non posse dari talem speciem, quos in sequenti capite referam, eam tenent Alex. Alensis, 1 parte, quæst. 7, numero secundo et 2 parte, quæst. 29, num. 1, Paludanus in quarto, dist. 49, quæst. 1, art. 2, et ibidem Thomas de Argentino et Marsilio in 3, quæst. 10, art. 2, estque in scholis valde recepta. Rationem hujus assertionis multi ex eo sumunt, quod putant implicare contradictionem, dari talem speciem creatam Dei, sed hoc habet dubitationem tractandam capite sequenti, a qua nunc abstrahendum est. Ratio ergo assertionis sumitur ex præcedenti, quia non oportet multiplicare principia, quæ non sunt necessaria juxta naturas rerum: sed ostensum est, posse Deum videri sine specie concurrente ipso per se tanquam objecto actu intelligibili, quod satis est, ut visio maxime fiat connaturali modo,

ergo. Secundo, species solum poni solet ad splendendam absentiam, vel impotentiam objecti, hic autem ad neutrum horum est necessaria. Responderi potest ex Scoto quodlibet 14 et in 2, distinct. 3, quæst. 9, etiam dari speciem, ut actus sit in potestate intelligentis. Respondetur: si hoc intelligatur de potestate libera, non habere locum in hac visione, quæ non libere, sed necessario fit. Si autem intelligatur absolute de potestate activa; satis habere intelligentem in sua potestate talem actum, si ex parte sua habeat sufficientem virtutem activam et objectum per se satis conjunctum ad agendum; præsertim in hac visione, in qua principalis virtus est in ipso Deo, qui est objectum talis visionis, ideoque ex natura rei necessario manat ab objectis et potentia sufficienter elevata ad operandum, ut infra dicemus. Sed urgebis. Nam magis connaturale est, ut principium proximum operandi sit intrinsicum et inhærens ipsi operanti, nam hæc est ratio, ob quam ponuntur habitus infusi. Respondetur, hoc esse verum de principio operandi, quod tenet se ex parte operantis, non vero de objecto ipso. Atque ita in præsentia, beatus quatenus efficit visionem, habet principium agendi sibi inhærens, scilicet, intellectum et lumen: objectum vero non est propria ratio agendi, a qua ipsa beatus denominetur agens, seu activus, sed est veluti principium coefficens et coadjuvans et ideo necesse non est ut uniatur intellectui per aliquid ipsi inhærens.

22. *Ad argumentum.* — Hæc omnia clariora fient respondendo argumentis aliarum opinionum. Ad argumenta ergo priora loca posita responsum jam est, necessarium non esse, ut objectum intelligibile constituat potentiam in actu primo informando illam, sed per se assistendo et conjungendo se illi, quando est tam perfectum, ut per se id facere possit. Item ostensum est, non repugnare divinæ omnipotentia per se ipsam influere in actum ut objectum actu intelligibile. Quod vero quidam objiciunt, talem actionem futuram esse naturalem et non liberam, frivolum est, quia illa efficientia subordinata est voluntati divinæ, sicut omnia alia effectio ad extra et hoc satis est, ut sit libera, non elicitive (ut more nostro loquamur) sed donominative ad modum actus exterioris: nam etiam creatio est hoc modo libera et non alio.

23. *Dubium. — Quidam dicendi modus. — Refutatur.* — In confirmatione petitur difficultas, an hæc efficientia sit tribuenda soli divinæ essentia, vel etiam relationibus ut sic. Alicui

videri potest probabile hoc posterius, propter argumentum ibi factum et quia nullum inde videtur sequi inconueniens, quia cum una persona non possit videri sine alia, semper ille effectus ad extra erit indivisus et communis omnibus, quod videtur sufficiens ad salvandum illud axioma: *Opera Trinitatis ad extra sunt indivisa*. Sed nihilominus non approbo hunc dicendi modum. Nam imprimis constat, solum concursum, divinæ essentiae esse sufficientem ad efficiendam visionem omnium personarum, ut patet in ipsismet personis divinis. Nam Pater, verbi gratia, intuetur omnes personas et tamen relationes Filii et Spiritus sancti non concurrunt ullo modo tanquam ratio, vel principium, per quod Pater videat, seu intelligat illas, ut est res certissima, sed sola sua substantia est Patri sufficiens ratio ad videndum omnia, ergo idem erit respectu visionis creatæ. Nam quod hæc fiat per efficientiam (quæ nulla est circa visionem increatam) nihil refert, quia hoc provenit ex imperfectionis; et non tollit, quin ipsa substantia divina de se sit sufficiens ad manifestandum omnia. Et ratio est, quia in ipsa essentia virtute et eminenter continentur relationes, tanquam in radice, nostro modo loquendi et ideo ipsa est sufficiens principium ad videndas illas, non est ergo necessaria efficientia ipsarum relationum per se ipsas, sed solum quatenus includunt essentiam.

24. Ex quo ulterius infero, hanc efficientiam non esse alio modo possibilem. Primo, propter rationem factam, quia efficientia ad extra est indivisa, quod est verum non solum ratione effectus, quia semper est ab omnibus personis, sed etiam ratione effectiois et principii agendi, quod est semper unum et idem in omnibus personis, nam in hoc fundant omnes sancti illud axioma. Quia, si relatio esset ratio agendi, quantum est ex parte sua, posset una efficere sine alia. Quod vero non possit videri una persona sine alia, id aliunde provenit. Unde esset quasi per accidens ad ipsam efficientiam, quia quantum est ex parte efficientiæ, nihil repugnaret. Secundo, quia divinis relationibus nihil est tribuendum, nisi quod est necessarium et maxime connaturale: non est autem necessaria hæc efficientia, ut ostendi, neque etiam est connaturalis, quia proprius et connaturalis modus videndi divinas personas, est per essentiam earum ita ut essentielle et primarium objectum illius visionis sit essentia, relationes vero consequenter cum illa videantur, sicut consequuntur illam. Ergo est etiam

connaturale, ut sola essentia sit principium talis visionis, per quam ipsa primo et consequenter reliqua videntur. Tertio, addi potest, quod relatio, ut relatio non est activa: Item quod substantia præcise, ut talis est, non est ratio agendi, sed conditio et ideo relationes divinæ præcise sumptæ, quatenus relationes sunt, sunt rationes subsistendi, non efficiendi.

25. Ad aliam partem argumentorum jam fere responsum est. Negamus enim speciem creatam esse necessariam, ut visio illa fiat connaturali modo, quia species non est necessaria ex parte intelligentis sed objecti. Quod autem alia objecta concurrant mediante specie, provenit ex eo, quod improporionata sunt, ut per se concurrant. Ubi autem objectum est aptum et sufficienter conjunctum potentiae magis connaturale est, ut per se ipsum efficiat sui cognitionem, ut de angelis dictum est. Unde per hoc non excluditur, quin Deus efficiat illam visionem per causam secundam et per formam illi inditam, necessariam ex parte ejus, ut jam dictum est et in capite quarto decimo, amplius explicabitur. Ad confirmationem vero dicendum est, elicitive (ut sic dicam) esse illam actionem ab essentia Dei quatenus est, imperative autem esse ab eadem, quatenus vult. Et priori ratione habet illa actio, quod si naturalis quoad specificationem, quia supposito, quod vult Deus illo modo difficere cum tali intellectu, tali lumine disposito, talem sui imaginem expressam in illo et cum illo imprimit. Est autem actio libera quoad exercitium, quia ex libera voluntate pendet.

CAPUT XIII.

AN DE POTENTIA ABSOLUTA POSSIT VIDERI DEUS, PROUT EST IN SE, PER SPECIEM GREATAM IMPRESSAM EJUSDEM DEI, AB EODEM INFUSAM.

1. *Triplex similitudo impressa, expressa et objectiva*. — Multi senserunt implicare contradictionem, dari talem speciem; et in hoc fundarunt resolutionem capituli præcedentis, ut ibi adnotavi. Hujus opinionis videtur fuisse D. Thomæ 1 p., q. 12, art. 2, ubi licet non loquatur expresse de specie intelligibile impressa, negat tamen absolute, Deum videri posse per similitudinem creatam, quod generalius est, et ideo inter ipsosmet Thomistas est varietas in sensu D. Thomæ explicando, quem hoc loco breviter declarare, non erit inutile: nam ad rem ipsam magis declarandam etiam

confert. Triplex ergo similitudo potest in mente intelligi, per quam possit fieri cognitio alicujus rei, quas nominare possumus, impressam, expressam et objectivam, seu per modum actus primi, vel per modum actus secundi vel per modum objecti, seu repræsentantem effective formaliter vel objective. Exemplum sensibile esse potest in visu; datur enim species impressa, datur etiam actus videndi, qui censetur etiam esse similitudo intentionalis et dicitur formaliter repræsentare, quia informando potentiam facit illi præsens objectum et ideo dicitur etiam repræsentare in actu secundo, in quo differt ab specie impressa, quæ tantum effective et de se in actu primo repræsentat. Conveniunt vero inter se, quod ipsa per se loquendo et in cognitione directa, non videntur, quando per eas videtur objectum, quia non terminant visionem, sed altera est principium ejus, altera est ipsa visio. Præter has vero dari potest similitudo objectiva, ut in visu esse potest imago amici exterius proposita ad intuendum in illa amicum. Quæ differt a præcedentibus, tum in genere repræsentationis et similitudinis, quia est per realem et naturalem convenientiam cum objecto remoto, quod non habent aliæ, tum etiam, quia ipsa est immediate objectum quod videtur et ideo dici solet medium cognitum, nam duæ priores similitudines incognite dicuntur, quia per illum actum non proprie cognoscuntur. Hæc igitur triplex similitudo potest in intellectu cogitari, nam species intelligibilis et actus etiam ibi necessaria sunt, ut suppono. Similitudo autem objectiva adhiberi etiam aliquando potest, licet per se non semper necessaria sit. Addere item possumus quartum genus similitudinis, quod dici potest per participationem et convenientiam in virtute intelligendi, cujus etiam meminit D. Thomæ in illo articulo secundo et docet, hanc similitudinem creatam intercedere in visione, eamque vocat lumen gloriæ. Sed nunc non agimus de hoc genere similitudinis per participationem luminis, quia non est similitudo repræsentativa, de qua nunc agimus et de illa dicemus capite sequenti.

2. *Interpretatio aliquorum*. — Dicunt ergo aliqui, D. Thomam in illo articulo tantum voluisse excludere similitudinem objectivam a visione Dei, non vero impressam vel expressam. Et potest hoc suaderi primo, quia solum excludit similitudinem ex parte rei visæ et admittit illam ex parte potentiae videntis. Secundo, ac præcipue, qui a rationes, quas ad-

ducit, sunt efficaces ad excludendam objectivam similitudinem: ad probandum autem esse impossibilem speciem impressam, parum valent ut videbimus. Tertio, quia in argumento *sed contra* adducit locum Augustini 15, de Trinitate, capite nono, in quo aperte loquitur de similitudine objectiva, qualis illa est, quæ fit per speculum in ænigmate, de hac enim cognitione loquebatur ibi Augustinus. Quarto, quia artic. 4, ad 1, aperte loquitur de similitudine objectiva, negando posse videri Deum per similitudinem et refert ad art. 2, et simile argumentum sumitur ex art. 11.

3. *Impugnatio prædicta interpretationis*. — Hæc vero sententia difficillime defendi potest. Primo, quia statim in principio articuli supponit divus Thomas, ad visionem intellectuale duo requiri, scilicet virtutem visivam et unionem cum re visa. At hæc unio cum re visa non fit per similitudinem objectivam, quæ per se necessaria non est, sed ex accidenti in visione quadam imperfecta aliquando intervenit. Secundo, quia statim hoc declarat exemplo visionis corporalis: *Sicut similitudo, inquit, lapidis est in oculo, per quam fit visio in actu*. Constat autem, lapidem non esse in oculo per similitudinem objectivam, quæ ad visionem per se necessaria non est, sed per speciem visibilem, quæ est medium incognitum per se necessarium ad videndum. Tertio, quia deinde distinguit lumen necessarium ad videndum ex parte potentiae (quod vocat similitudinem, quarto modo supra declarato) ab unione cum re visa, necessaria ad videndum et hanc vult non fieri per similitudinem Dei in ejus visione, sicut solet fieri in aliis cognitionibus intellectualibus: constat autem solere fieri per similitudinem impressam, non per objectivam. Quarto, quia in nullo alio loco primo, partis disputavit D. Thomæ de specie, per quam videtur Deus, neque unquam illius mentionem fecit, quia profecto putavit illam non dari, quod alibi non probat nisi in illo articulo (loquor in partibus) nam alia loca statim referemus, quæ hanc ejus mentem satis declarant. Ac denique si solum ageret de similitudine objectiva, actum ageret, quia in articulo primo, id satis probatum erat, nullus enim cogitavit, Deum videri per talem similitudinem, nisi qui fuerunt in errore Armenorum. Unde tam est certum non videri Deum per talem similitudinem, quam est certum videri in se. Quia quod per talem similitudinem videtur, non videtur in se, sed in alio; et præsertim Deus, cujus non potest dari talis similitudo perfecta extra suam essentiam, quia